

REVISTA DE CULTURA I DE FESTA

Federació Colles de Castelló

Hivern 99

ANY IV, número 12



Foto: J.C.

Llenç de la muralla lliberal (Castelló)

EDITORIAL

Tothom parla de la sostenibilitat: ciutats sostenibles, desenvolupament sostenible. Fins i tot els polítics que sempre solen ficar cullerada, en parlen. I és que la paraula dóna per a molt, perquè ben incorporada a un discurs, s'esdevé una troballa dialèctica que no compromet a quasi res a curt termini i que permet exposar una dissertació de previsible bones intencions.

Diuen els entesos que la sostenibilitat consisteix a “fruir d'un nivell de qualitat de vida que no pose en dificultats les generacions futures”. D'altres, més crítics, en diuen que la parauleta no és sinó la solució dialèctica miraculosa als problemes ambientals del futur. Un concepte que al capdavall està en continua construcció i discussió però que de moment sembla que té efectes gramaticals curatius—tothom l'usa i abusa d'ell.

Tornem, però a la paraula de moda: ciutat sostenible, com ara la nostra, amb un trànsit furibund, i tot el que això significa: l'augment imparable de la contaminació ambiental, l'efecte hivernacle, ara que som al bell mig de l'hivern. El fum.

Els urbanistes haurien de repensar-se de dalt a baix el problema del trànsit, ni que fóra per fer una ciutat més sostenible. La política d'anar foradant el subsòl per a crear més pàrkings és el pa d'avui, però la fam del demà. La gent pensa que té resolt l'aparcament i es trasllada en cotxe al centre, i no pensa en accedir-hi d'una altra manera més còmoda, ràpida, saludable i gens contaminant: la passejada. I és que ja ningú no passeja els carrers, ni a Castelló. Una ciutat encara cardiosaludable, sostenible, un espai humà on sobrevivim, que ha de garantir les necessitats de l'esdevenidor.

SUMARI

- 2 **Opinió:** La cosa
- 3 **Reportatge:** Crònica de les Festes:
la meua Magdalena del 2000
- 7 **Història:** Notes de la societat de Fadrell (i II)
- 9 **Opinió:** Enric Valor. Ha mort un gran valencià
- 10 **Opinió:** Festes populars i valencianes
- 12 **Urbanisme:** Espais contemporanis de Castelló.
1966-2000 (II)
Els apartaments Santa Àgueda de Benicàssim
- 14 **Uns altres pobles:** La península del Yucatà (I).
La Ribera Maia
- 16 **Informació**



OPINIÓ

LA COSA

Som a la mitjanit d'un dijous ventós del mes de febrer i una xica de llavis molsuts, i amb uns pits de porcellana —excesius—, contà a la televisió que s'ho ha fet no sé quantes vegades amb un conegut torer-semental-intelectual, natural de la tranquil·la vila d'Ubrique; una altra actriu —ací tothom n'és una actriu que busca la seua primera pel·lícula— ha tingut una agarrada amb la seua parella a causa de la mala olor dels peus, raó per la qual ha hagut de trencar palletes. Tot fa pensar que el cas acabarà al Jutjat.

Avui, però s'espera amb força expectació l'actuació d'una estrella rutilant de les revistes de *la cosa*: una *matahari* del sud i alhora mare abnegada de torero famós, que ha de explicar —tot siga a canvi de 10 o 12 milions de pessetes— les raons i les desraons de la seua darrera ruptura sentimental.

Però, enmig d'aquesta confusió de personatges, hi ha una filera de periodistes —sense títol i sense vergonyes— que a preu fet, increpen tothora els convidats al programa, fins que els hi treuen la fel i els dimonis de la carn. L'espectacle resulta esfereïdor, dantesc.

Aquest programa és, sens dubte, l'abocador eròtic-sentimental més prestigiós de la televisió valenciana i ja ha assolit un èxit d'audiència que bat rècords. Fins i tot els responsables de *la cosa* asseguren que el programa n'és l'estendard de la televisió valenciana; la televisió que paguem i dolem els valencians.

Aquests tipus d'espectacles, impúdics i escatològics estan cada vegada més en aça. Fins i tot els sociòlegs se'n ocupen. A la llar, la gent escolta les misèries humanes, arrecerada al caliu del sofà. I se'n riu, i plora, o tremola. En apagar l'aparell, tothom en surt d'un somni vaporós i eteri, una mica confús. És la cosa.

Joan Bta. Campos i Cruaïnes



Revista quadrimestral
Hivern 99
Any IV, número 12
Castelló de la Plana (la Plana Alta)
Tiratge de 500 exemplars
Preu de subscripció anual: 1000 ptes.
Preu de subscripció fora vila: 1300 ptes.

President Vicente de Juan Martínez
Director Joan Bta. Campos i Cruaïnes
Consell de redacció

Manuel Carceller Safont	Josep Antoni Pradells i Puig
Joan Josep Trilles Font	Antoni Royo Pérez
Josep Porcar Museros	Sònia Sanz i Alegre

Dibuixos

Luis Vellón, José Caño, Neus Cruaïnes, José Alonso

Edita

Federació Colles de Castelló

Imprimeix

Graphic Group, S.A. - Pol. Ind. Els Xiprers, 12 - Castelló
Dip. Leg. CS-80-96

Presentació d'originals

Centre Municipal de Cultura, carrer d'Antoni Maura, núm 4
12001 Castelló

Nota

"Plaça Major" no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'hi identifica necessàriament

DITES I REFRANYS

Fer més mal que un sac de cucs al rebost.
(Ho diuen a Atzeneta. L'Alcalatén)

*A l'Ascenció,
cireretes a muntó;
a la Plana sí,
però a Morella no.*

*Entre Ares i Benassal
tot és roca i carrascar
i el perill és sempre igual*

Amb el suport de la



GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA



REPORTATGE

Crònica de les Festes: la meua Magdalena del 2000



Desfilada de l'Escola de Dolçaina i Tabal de la FCC al Pregó 2000

Foto: Juanjo Trilles

Tinc clar que uns dies abans de les Festes de la Magdalena, quan anava a pels llibrets de la meua Colla, i quan parlant amb el bo de Sergi li digué que estava ja ben fart de la Magdalena, d'enrotllar pregons de Babel i participar en actes oficials, ell amb l'humor que el caracteritza, em contestà: *Si et cau malament la magdalena, menja croissants.*

Les darreres festes de la Magdalena d'aquest mil·lenni començaven com les d'anys arrere, però des de la meua tasca dins de la Federació, per mi, anava a tenir una altra dimensió.

Les Galanies a les Regines

Una bona jugada em féu Tico, el nostre president, ja que en el sopar de representants que férem en el restaurant *Rostits*, ens va convèncer per acompanyar-los a ell i a la seua dona Maria José, en la Galania a la Regina, Begoña Fabra Betoret. Ja que quan em féu signar un taló per pagar les flors, al preguntar-li qui les portaria, em contestà, que tots dos ple-gats, i que havíem d'anar amb vestimenta de festa, és a dir, les nostres dones de gala i nosaltres amb faixa i xupetí.

Tinc ben clar que fou tota una experiència i, a més a més, formàrem part de tot el muntatge de galàxies que es va organitzar.

Però pel que ens toca de la Galania a la Regina Infantil, Sònia Bernat Pascual, he de dir que des de la mateixa Federació no fórem capaços de trobar ni una sola parella de xiquets per acompanyar les flors, una parella de xiquets de la Colla "El mitget", es a dir, la meua neboda Teresa i el meu fill Jordi, foren els protagonistes d'aquest muntatge de la *Ventafocs*, tot i que ens ho passàrem molt bé, he de dir que no estava en el guió.

Muntatge de Cadafals

Un any més, el col·lectiu de gent de la Festa que formem part de la Federació de Colles de Castelló ens vam sentir menyspreats, aspecte aquest que férem saber al senyor alcalde de la Ciutat i als mitjans de comunicació, ja que una vegada més, a l'hora de muntar els nostres cadafals, el carrer de Sanahuja no estava tallat a la circulació i, a més a més, hi havia cotxes estacionats a les dues voreres del carrer.

Tenim ben clar que aquests esdeveniments són del tot habituals amb les Magdalenes de la Federació, però just aquest divendres 24 de març, quan Tico passà cap a les 20 h i comunicà la circumstància del carrer a la Junta de Festes, i sabent de bona mà que aquesta avisà la Policia Local, fins tocades les 24 h no aparegué cap grua per retirar els cotxes. Fou una mala passada, ja que la jovenalla de les nostres colles, és a dir, els més menuts, per poder muntar el seu cadafal, per participar amb els grans, se'ls hi féu molt d'hora, ja que tothom perd dues hores tontament.

Pregó

A banda de totes les colles de dolçainers i tabaleters i la mateixa Escola Municipal de Dolçaina i Tabal de Castelló, que com de costum donem el so oportú a la nostra Festa, ja que sense una dolçaina i un tabal poca festa podem fer. Un any més, gràcies a l'esforç de la gent de la Colla "La pano-lla", també la nostra Federació participà amb una carrossa anomenada *La Barraca del Pinello*, típica del nostre enyorat



REPORTATGE



Carrossa costumista de la Colla la Panolla, al Pregó 2000.

Foto: Juanjo Trilles

Serrallo del Grau de Castelló.

Repartírem un senzill tríptic subvencionat per la Caixa Rural, amb una interessant explicació de Joan Miquel Navarro Miralles de la Colla "La panolla". També repartírem cacaus, taronges, ràbens, encisams, caramels,....

Carros engalanats

La Conlloga "Xavaloies" ha organitzat un any més la mostra de Carros engalanats, que pujaran a la Magdalena i cuinaren, com de costum, les seues paelles i al vespre encapçalaren la Tornà.

La Tornà de la Romeria

Un elevat percentatge de colles féu la Tornà, organitzada, com tots els anys, per la gent de la Colla "El pixaví" que li donà el to just i necessari arrelat a la nostra gent, tot i que el canvi d'hora de la nit anterior retardà força tots els esdeveniments per seguir amb la tradició d'entrar a la Ciutat quan la nit ja és caiguda.

La gent de la Colla "Pastoret" lluïren les seues gaiates individuals fins arribar a Santa Maria i complir amb el dret pairal.

Desfilada de Gaiates

Feia anys que el col·lectiu de Colles no veia sencer aquesta Desfilada, ja que sempre es feia interminable. Enguany, organitzat per la Federació Gestora de Gaiates i encapçalada per Pepe Fernández hem gaudit d'una magnífica organització, en poc més d'una hora vàrem poder veure'l i així escoltar totes les Madrines allò que els nostres dolçainers i tabaleters els hi cantaven: ".....guapa, guapa i guapa" Des de la Federació els hi vam donar el nostre agraïment a la Gestora.

Pregó Infantil

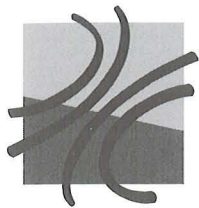
Tornen a bufar mals vents, la carrossa de la Federació havia estat assaltada per una Escola de Castelló, que trencà fins i tot el cademat de la Barraca on hi havia eines antigues de gran valor. Sembla que no comptaven amb la nostra participació.

Per fi amb bones intencions i amb ganes de participar, la nostra carrossa pogué donar dues voltes al recorregut del Pregó.

A banda de tots aquest fets al Pregó, també participaren obrint camí tots els nostres carros engalanats, donant constància, que la nostra realitat, la realitat de la gent de les



L'autor del reportatge i família a la Galania de la Regina Infantil



REPORTATGE

Colles, va més enllà de passar-ho ben bé, sinó el donar caliu i color a tots els esdeveniments festius. Després dels més menuts de la nostra Escola Municipal de Dolçaina i Tabal donava el punt de partida un any més a la il·lusió dels més menuts de la nostra Festa.

Sopar de Colles

La vesprada estigué, com tots els anys, molt animada per la gent de la Colla "El pixavi", que ens motivà a pujar al nostre benvolgut Fadrí, acte aquest que s'ha convertit en peça important al Programa Oficial.

Tot i que enguany el Sopar de Colles ha canviat de dia per no coincidir amb un acte de Xarxa Teatre i traslladar-lo al dilluns, després de l'Encesa de les Gaiates, crec sincerament que fou un encert, ja que així com altres anys, que ho fèiem en dimarts, el mateix dia que al migdia cuinarem les paelles al Ribalta i que sols ens faltava fer nit. El dimarts de festes resultava un dia molt pesat.

Doncs bé, aquest canvi va estar encertat i va participar molt gent en el sopar de pa i porta amb ganes de passar-ho bé.

Però l'acte no va començar amb bon peu, ja que la gent de la Colla "El Fadrí" estava de dol, aquesta mateixa vesprada, un dels seus membres, el bo d'en Karik, sí, el perruquer, ens va deixar a causa d'un infart.

Des de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal, férem arribar als mitjans de comunicacions aquest escrit:

A Karik

"Si en la Galania a la Reina Begoña Aldebarà volia la llum de Castelló, el cel ahir dilluns després de la Cavalcada dels més menuts, mentre guarnia sa filla de Castellonera per la Gaiata, va guanyar un DOLÇAINER.

Vicent Barberà "Karik", sí, el perruquer del barri, ens ha deixat en la setmana gran de festes. Els seus companys de la Colla "EL FADRÍ" estan de dol. Però no sols la seua colla, sinó la DOLÇAINA a Castelló, els amics de "Xaloc", "Dolçainers i



Condecoració al regidor-delegat de Festes, durant el Concurs de paelles

Foto: Juanjo Trilles

Tabaleters", "el Soroll", "Cebollí", "Matapoll", "Els Mestrets", "D.I.T.", "Escola Municipal de Dolçaina i Tabal",... Tots estem de dol, ja que hem perdut un gran amic. Tan sols el consol que farà colla amb Illescas i Xamberga dona un poc d'esperança perquè al cel també la dolçaina i el tabal són protagonistes."

Castelló, 28 de març de 2000

Però, per damunt de tot la festa va continuar, vingueren les màximes autoritats encapçalades pel senyor alcalde, en José Luis Gimeno, i el regidor delegat de Festes Ximo Torres amb membres de la seua corporació, i la màxima representació de la nostra Festa amb la regina Begoña Fabra Betoret, i la Junta de Festes encapçalada pel seu president Raül Pascual.

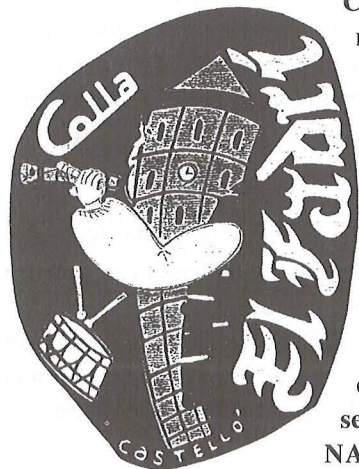
Tothom gaudí d'un senzill sopar de pa i porta, però força compartit per la gent del nostre col·lectiu. Lliurarem els trofeus del Campionat de Futbol Sala cedit per CEINCA, el primer classificat fou la Colla "Xamarrusquers" i tot seguit començà el ball amenitzat per l'Orquestra Nova Simfonia.

Concurs de paelles intercolles

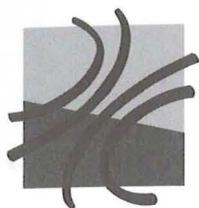
Organitzat com de costum per la Colla "del Rei Barbut" i on vam participar moltes colles. Tornà a guanyar un any més la Colla "El boticaris", quedant en segon lloc la meua Colla— "El mitget"— i en tercer lloc la Colla "Carril i via ampla". Fou un acte molt participatiu.

Actes de colles

Gairebé totes les Colles han omplert un gran espai de les nostres festes, hem ofert espectacles per a tothom, tots ens ho hem passat d'allò més bé, sinó que ens ho conten els de la



Logo de la Colla El Fadrí



REPORTATGE



Paella final de Festes. Colla El Mitget

Foto: Juanjo Trilles

colla "Pasparís" amb *Saiüc*, tot i que semblava que la gent estava cansada. O als de la Colla "El pixaví" amb la seua llibreta d'estalvis BANCPIXAVÍ Caixa d'Estalvis de la Vila, el Raval i el Carrer Ample, tan peculiar i original.

I així amb un grapat d'activitats muntades des de dins de la colla amb una forta implicació en la Festa de tots i per a tots, amb les col·laboracions amb les Gaiates, com és el cas de la Colla "El mitget" amb la Gaiata 19 "La Cultural", amb qui hem guanyat el 1r Premi de l'ús del valencià lliurat per la Generalitat Valenciana.

Volem desmitificar eixe "*bolo*" de les colles-negoci, ja que les nostres colles federades, a banda de sofrir forts lloguers, fan festa per ells i per compartir amb tothom que vulga participar, i donen una altra dimensió a la Festa de Castelló.

XI Campionat mundial de boli

Amb l'esforç de la Colla "Xaloc" i la col·laboració de Paco i Xapa de Matapoll i el nostre president Tico, aquest XI campionat ha estat un esdeveniment amb molta participació. La final la jugaren "Bufanúvols I" i "La figa", guanyà la Colla "La figa".

Ofrena a la Mare de Déu del Lledó

En aquest acte hem participat totes les colles amb els

nostres rams de flors per fer-li arribar a la nostra Lledonera la nostra aportació, senzilla però sincera dels seus fills.

Encara que vam estar gairebé més de dues hores, amb xiquets menuts, el nostre esforç ha valgut la pena, però recomanem una millor organització per l'any que ve.

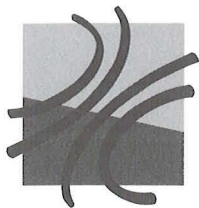
Magdalena Vítol

Poques Colles participaren, però després de la falta de tacte, sembla que l'any vinent encara seran menys les Colles que hi participaran. Caldrà estudiar la nostra participació en aquest acte final de festes, ja que, si sabem aportar el nostre granet d'arròs a la festa, la festa també ens ha de correspondre i, com no?, deixar-hi entrar les poques Colles que participen a la plaça Major per veure en directe el Magdalena Vítol.

Colla "El mitget"

No vull acabar sense parlar de la meua Colla. Nosaltres fem el nostre llibret, un per matrimoni, no tenim cau, anem i vivim la festa al carrer, fem els aperitius en cafeteries concertades, sopem en restaurants, així fem córrer la pela. Participem en tots els actes de la Federació i acabem la festa amb una monumental paella que fem a l'alqueria de Miquel i Maria.

Juanjo Trilles Font



HISTÒRIA

NOTES DE LA SOCIETAT DE FADRELL (i, II) *El govern i la distribució de les aigües*

El sistema de reg actual ja està datat al període cristià inicial de la Reconquesta. En efecte, als temps dels primitius pobladors, tant les sèquies com els camins estaven organitzats de manera lineal i transversal en quadrícules i en direcció cap a la mar. Aquesta configuració dels camins rebia el nom de “quadrelles”. I, pel que fa a la distribució de l'aigua de reg, cal dir que les terres de Fadrell estan situades, des d'aleshores ençà, entre dos sèquies: la sèquia Major i la d'Almalafa.

La vila de Castelló, juntament amb les viles d'Almassora, Vila-real i Borriana, gaudeixen d'antic de l'aprofitament comú de les aigües del riu Millars. Aquest privilegi prové de l'època de Jaume I, privilegi que va ser ratificat amb posterioritat per l'infant Pere, el 13 d'abril de 1346.

Més endavant, el 26 de gener de 1494 s'estableix l'ordenança que atorgava a l'Encomanda de Fadrell el dret a regar les marjals. El reg, es feia mitjançant la fila anomenada “rocha”, segons concessió de la vila de Castelló atorgada d'una part pels veïns i d'altra pels propietaris del molí de Casalduch, també conegut aleshores com a molí d'Almassora.

Cada any, s'elegia d'entre els terratinents de la zona a tres d'ells, els quals gaudien de la possessió durant un any d'uns instruments o distintius. Es tractava de tres palets, la part superior dels quals duia una marca de l'Encomanda.

Per a poder regar, hi havia d'estar en possessió d'un dels tres palets, els quals eren lliurats pel sequier de Fadrell. Aquell que tenia el palet, posseïa el dret de reg i, una vegada finalitzat, els palets eren retornats al sequier. L'incompliment d'aquesta normativa era sancionada amb el pagament de dos sous diaris, fins el dia de la devolució del pal.

Les Ordenances de l'horta de Castelló, daten de l'any 1785. No obstant això, la comunitat de regants de l'Encomanda de Fadrell està datada d'una època anterior i s'hi governava per les seues pròpies ordenances, tal com s'ha esmentat suara.

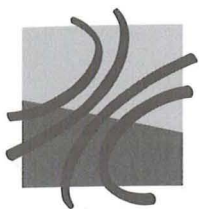
Pel que fa a aquestes Ordenances, cal esmentar que aquells usuaris que trencaven els caixers, els marges i les voreres de la sèquia Major o qualsevol altra sèquia o fila, eren sancionats amb el pagament d'una lliura valenciana, a més hi havien de reparar la destrossa feta. La pèrdua d'aigua a causa del seu malbaratament o *soreig*, era castigada amb una multa de deu sous.

No serà fins a mitjans del segle XIX, quan els regidors de Fadrell sol·liciten una major autonomia de govern. En efecte, el 27 de desembre de 1858, el procurador de la Junta de Fadrell, Sr. Francisco Vallés Ruiz, va dirigir un escrit al Dr. Gal. d'Obres Públiques, Comerç i Mines amb la demanda d'unes ordenances especials per al territori de Fadrell, fora de la jurisdicció municipalitat de Castelló.

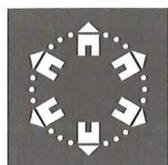
Miguel Gómez i Barberà



L'ermita de Sant Jaume de Fadrell, a principis de segle XX



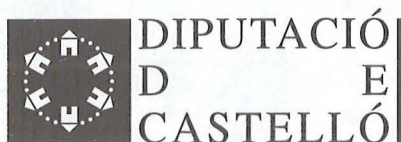
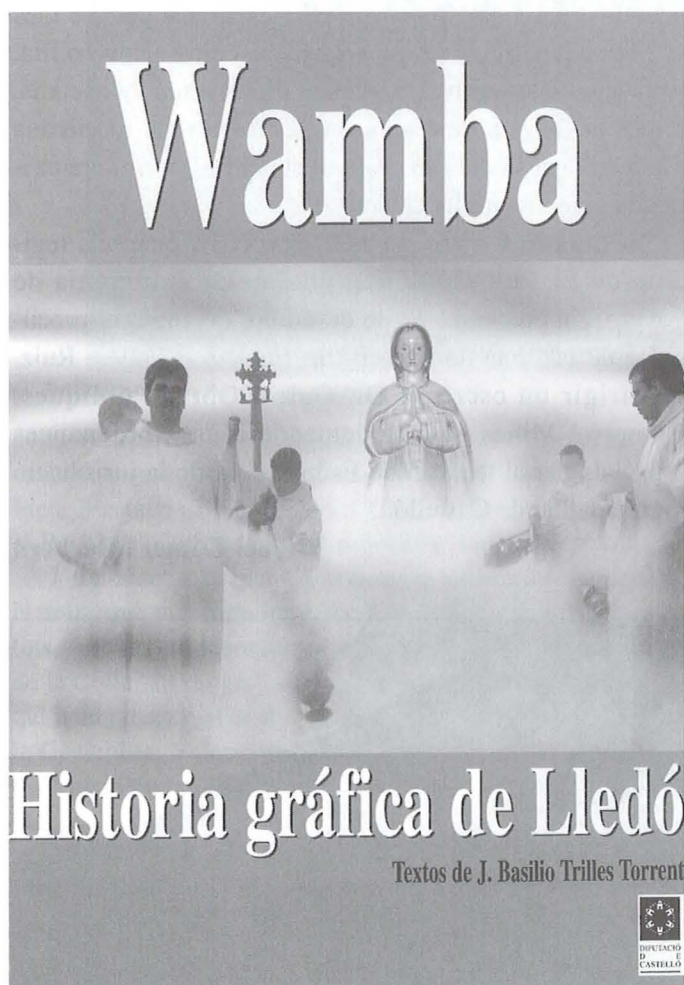
OPINIÓ



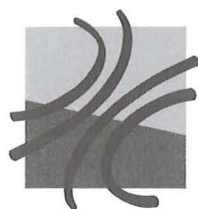
DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

WAMBA *Historia gràfica de Lledó*

Vicente Traver Martí
Basilio Trilles Torrent



DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ



OPINIÓ

ENRIC VALOR: HA MORT UN GRAN VALENCIÀ



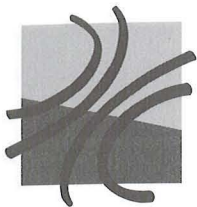
La mort sempre et sorprèn i et deixa glaçat, per més que l'estat físic d'una persona i la seua edat avançada et faça témer que pot ocórrer en qualsevol moment. I així ha estat; quan una fatídica telefonada m'ha informat de la seua mort, el seu rostre bondadós, la fermesa de les seues paraules darrere d'una veu apagada, el seu cos dèbil resistint a petició d'una ment ben lúcida, m'han vingut de seguida a la memòria. El senyor Enric Valor ha mort, i amb ell potser el darrer representant d'una època. Perquè Valor era, primer que tot, un senyor.

Aquest és un grau que no el dona ni la cultura, ni la riquesa ni la fama; senyor, en l'accepció que li done ara a aquesta paraula, s'és o no s'és; i el senyor Valor ho era, i tant que ho era.

La presència d'Enric Valor en tots els actes on era requerida la seua veu per a defensar la llengua dels valencians, la cultura dels valencians, la nació dels valencians, ha estat sempre fidel i constant, en totes les etapes de la seua llarga vida, que han coincidit amb totes les etapes del valencianisme, des de les il·lusions dels anys 30, la desfeta dels 40, la travessa del desert dels 50, l'optimisme dels 60, les esperances dels 70, els desencanys dels 80 i la renovació dels 90. I, sempre, el senyor Valor ha estat en primera línia. Fins ara mateix, fins aquests darrers anys, quan va acceptar la presidència d'honor del Bloc Jaume I, la qual cosa li va costar marginacions i rebuig per part d'aquells que no van saber comprendre la grandesa del seu gest, quan es va llançar de ple a l'arena, per a defensar, com havia fet tantes vegades, allò en què creia: el seu país i la seua llengua.

El senyor Valor ja no podrà ser candidat al premi Nobel, com tants ajuntaments i institucions del país havien reclamat. Ara, el seu nom serà homenatjat, esperem, per tots els qui valorem la seua immensa tasca de gramàtic, d'escriptor, de rondallista, però sobretot de valencià que exercia com a tal, de valencià amant de la seua terra. Dir que l'exemple d'Enric Valor ens estimularà a continuar treballant per un País Valencià més lliure i per una llengua catalana plenament normalitzada pot semblar un tòpic; però en les mans i els cervells dels milers de joves que aplaudien amb estima les seues intervencions, la seua veu dèbil però armada de fermesa en llançar al vent veritats com a punys, no serà en absolut cap tòpic, sinó una immensa i sentida realitat.

Jordi Querol



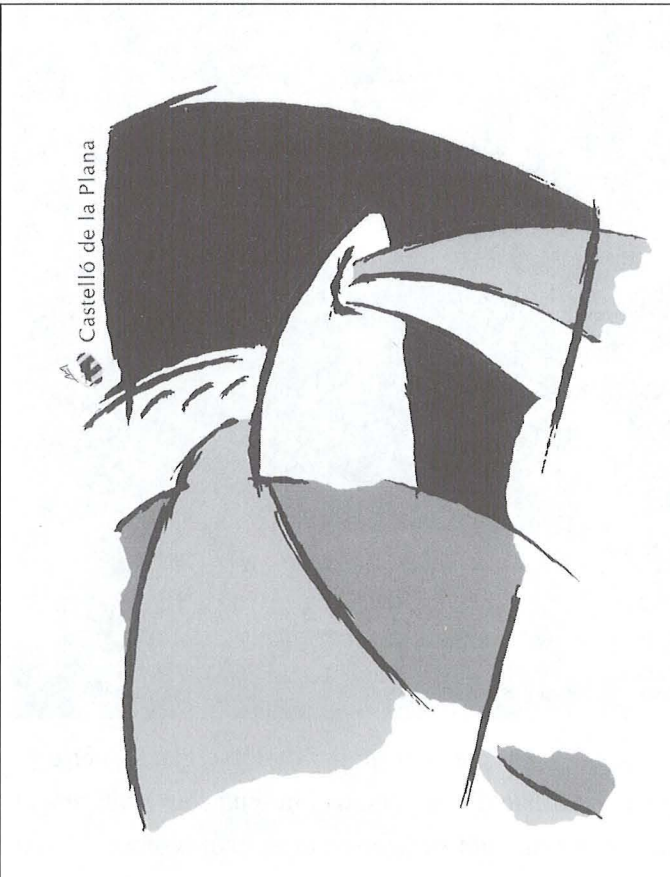
OPINIÓ

FESTES POPULARS I VALENCIANES

Amb aquest eslògan i uns altres de similar contingut va anar prenent forma, al llarg dels anys setanta, l'exigència d'un canvi fester que apropara la Magdalena a la realitat lingüística, de renovació política i social que s'anava imposant en el carrer. Recordem que es tracta dels anys de transició entre el franquisme i la democràcia plenament consolidada, anys en què el protagonisme i l'exigència d'actituds més obertes i progressistes havien calat ja en la majoria de la població. Però en canvi les festes de la Magdalena seguien encorsetades en estructures ja caduques, de manera que mai com en els citats anys va ser tan gran l'abisme que separava la "festa oficial" de la realitat quotidiana.

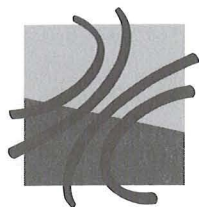
Davant aquesta distància s'obrien diverses possibilitats als elements més joves i progressistes. S'havia intentat en els anys anteriors la "renovació des de dins", però amb escàs resultat pel que fa als òrgans directius de la festa. Una altra alternativa possible era "l'escapisme", la desvinculació total amb la Magdalena, que en moltes ocasions revestia inclús la forma de "fugida física" de la ciutat, aprofitant els dies no laborables. Era un fenomen particularment perillós que, per sort, no va arribar a quallar en la nostra ciutat al nivell de València, on encara avui es ressenten les falles d'aquesta desvinculació. Però calia també la possibilitat de realitzar unes "festes alternatives", en la mesura de les possibilitats d'organització de cada grup. I en aquesta resposta alternativa es troba la base del moviment de colles, que tant de protagonisme van aconseguir després en els anys vuitanta i noranta.

Les colles van començar a aparèixer durant aquesta dècada en diferents poblacions de la Plana (Vila-real, Borriana, Almassora), bé partint des de zero o bé recollint i fent seues tradicions d'agrupacions anteriors. Quan el moviment es va estendre cap al Grau, amb notable força, en les festes de Sant Pere, el referent per a Castelló va ser clau.



Castelló de la Plana

fira i festes de la
Magdalena
del 25 de març 2000 al 2 d'abril



OPINIÓ

Les primeres colles es van caracteritzar per donar l'esquena per complet a la festa oficial, exceptuant només els actes d'autèntic costumisme, i principalment la romeria a la Magdalena, els castells de focs i algunes actuacions musicals molt concretes. Tota la resta del temps era consumit "de portes endins" en un local o casal que representava tota una innovació en les festes de la ciutat, amb el precedent dels caus del sectors gaiters, on la festa girava al voltant de la música i el consum de begudes, atraient masses de joves, abandonats a la seua sort per l'oficialisme fester. Molts joves van trobar en les colles, en el mateix espectacle de la seua presència massiva, l'alternativa fester a la coentor i els actes elitistes i al marge de la participació del poble.

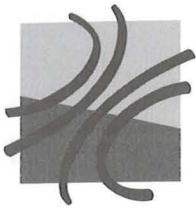
Colles com ara Germanets o Unitat mobilitzaven milers de joves de la ciutat i els pobles de la comarca. És important també destacar com, des del primer moment, tot el moviment de colles va fer del valencià, oral i escrit, el seu idioma natural. De manera que es marcava ja de principi una clara diferència amb l'actitud lingüística dubtosa i només superficial de la festa oficial.

A pesar de tot el que hem dit, el moviment de colles hauria pogut quedar reduït a un món tancat, sense influència sobre la resta de la ciutat. Però, per una altra part, l'aparició de noves colles, més participatives, pensades amb voluntat d'intervenció global en l'àmbit ciutadà (la pionera de les quals va ser sense dubte El Pixaví), i també l'evolució política de la ciutat, fruit de les primeres eleccions democràti-



ques al consistori, van permetre una certa confluència de la "festa alternativa" amb l'oficial. Recordem aspectes tan simbòlics com ara l'aparició de la senyera en els balcons de les cases durant Magdalena o els cartells de festes en valencià, des de 1979. Era una confluència problemàtica i incerta a pesar de tot, que culminaria amb la crisi de l'any 1988, la protesta popular contra la "fira d'abril" i el "No volem sevillanes" i la constitució de l'Assemblea i la Junta de Festes, amb presència majoritària de molts dels elements que havien fet possible, deu o quinze anys abans, l'evolució magdalenera cap a les festes populars i valencianes de l'eslògan.

Manuel Carceller



URBANISME

ESPAIS CONTEMPORANIS DE CASTELLÓ. 1966-2000 (II)

Els apartaments Santa Àgeda, de Benicàssim *Grup MBM: Martorell, Bohigas, Mackay i Puigdomènec*

L'usuari com a fi de l'arquitectura

El projecte inicial contemplava tres o quatre tipus d'apartament de dimensions diferents, però finalment els arquitectes van optar per projectar dos tipus d'apartament: un de primer amb tres variants de 70, 83 i 110 m², com a residència d'estiu; i un segon de més econòmic, situat a la planta baixa de 58m²; ambdós amb zones d'interior i d'exterior subdividides per tal de generar usos diferents. El projecte contemplava el disseny d'una zona d'esbargiment comunitària per tal de fomentar el contacte humà sense haver de sacrificar la intimitat i tranquil·litat de la llar.

El projecte arquitectònic ací es manifesta com un esdeveniment pensat i fet per a l'home, ja que no solament no s'hi solucionen els aspectes funcionals bàsics —com passa a tots els projectes—, sinó que, a més, s'actua en àmbits socials: el veïnat s'implica d'una manera ben palesa, ja que físicament el projecte no amaga els usuaris, altrament i a causa de la configuració escalonada de les terrasses, els usuaris tenen la possibilitat de relacionar-se, de dialogar, de reunir-se, etc.

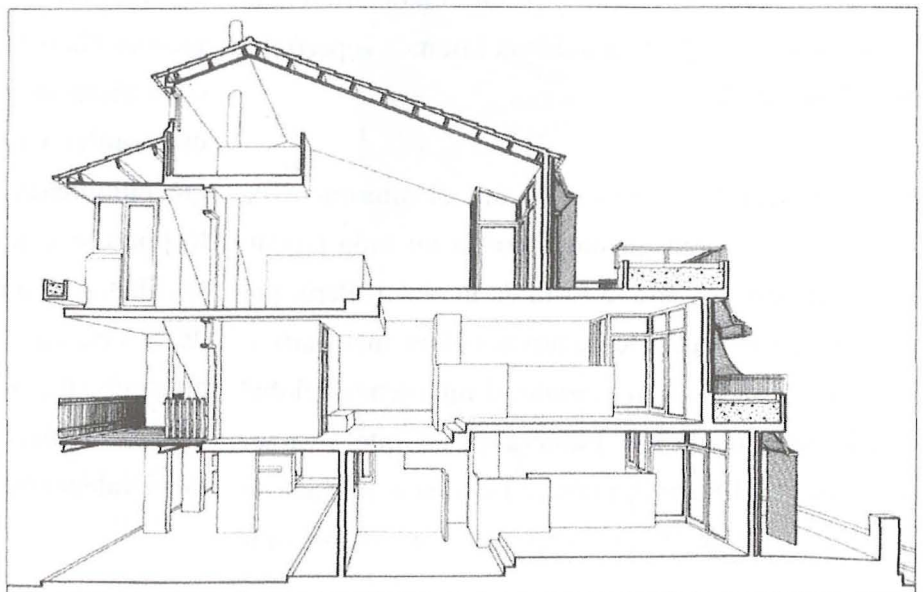
Segons **O. Bohigas**, aquest tipus d'arquitectura presenta dos avantatges: d'una banda la seua ubicació urbanística que teòrica-

ment intenta fugir del bullici; i d'altra banda que es produeix un augment dels temps lliure, a causa de l'ús prioritari com a residència d'estiueig.

Hi ha, per tant, una obsessió per l'entorn fet per a l'home, ja que ací apareixen elements que es repeteixen a d'altres complexes urbanístics, com ara la zona d'esbargiment amb camp de tennis, la piscina, etc. Però el que diferencia els apartaments Santa Àgeda de la resta és el seu caràcter veïnal, que queda palès en la lectura del conjunt, aquesta visió que s'assembla a la d'un poblet.

Entre el regionalisme i el racionalisme

Hi ha una tendència cap a plantejaments vernacles, la qual cosa és, en part, un constant del grup d'arquitectura MBM, amb un llenguatge que viatge





URBANISME

per aspectes tradicionals, sense oblidar plantejaments moderns. Aquesta arquitectura, a causa de la seua metodologia i dels resultats, ha estat anomenada de diverses maneres, com ara el pintoresquisme, regionalista, realista o ambdues alhora, com a regionalisme realista, ja que al capdavall hi trobem una essència híbrida entre el racionalisme i l'arquitectura local.

L'edificació compta amb cobertes a dos aigües, i diferents altures. Es tracta d'un complex que es troba a cavall entre l'aspecte formal d'un apartament de gran altura i el d'uns bungalows d'aspecte tradicional; les cobertes a dos aigües, per exemple se solen utilitzar en els complexos de bungalows, però difícilment les trobem als apartaments convencionals. Així, s'utilitza aquest element, tan allunyat de la racionalitat lecorbuseriana des que el gran mestre suís va fer l'esforç de convertir les cobertes planes en espais per a l'ús i gaudi de l'home. En aquest sentit també s'utilitza la persiana amb llistons de fusta, com a un objecte que evoca la cultura tradicional.

Analogia entre les Agulles de Santa Àgueda i els apartaments

Hi ha un paral·lelisme ben palès entre les Agulles de Santa Àgueda, muntanya que pertany al terme municipal de Benicàssim i aquests apartaments. La muntanya senyoreja el paisatge d'aquest poble cap a la mar, amb el seus cim aguts, i la seua tonalitat rogenca, pròpia de l'arenisca de què està formada. I és així que els apartaments tenen un acabat en roig que dialoga amb aquest element de la natura. A més a més, les diferents altures i l'esglaonament de les plantes, com també les masses vegetals que envolten l'edificació ens recorden el moviment i la textura d'aquesta muntanya veïna. **P. Drew**, veu de la imatge d'aquest lloc d'estiu, un grup d'habitatges pròxims a una aldea tradicional



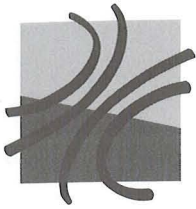
amb les seues cobertes trencades, i el seu aspecte orgànic.

L'ús d'amples terrasses, que miren lateralment a la mar, aprofita les bonances del clima mediterrani, per tal de relacionar els apartaments amb l'exterior. La situació esglaonada, que trenca amb la volumetria prismàtica, afegeix dinamisme al conjunt, alhora que fuig dels plànols horitzontal i vertical, precisament amb un element mitjancer que MBM ha usat a vegades: "la diagonal". D'altra banda, això evita que les brises marines aparesequen frontalment sobre els habitatges.

Amb aquesta visió de conjunt cal fer l'esment de l'element terrassa, sense dubte la gran aportació del grup MBM a aquest projecte, a causa de les dimensions i de la seua distribució absolutament original. A més, amb aquesta innovació es recupera un element que estava pràcticament esvaït: la persiana de llistons de fusta i encara un altre element important que també ajuda a entendre aquest complex. Es tracta de les jardineres de les terrasses que estan acabades en formigó.

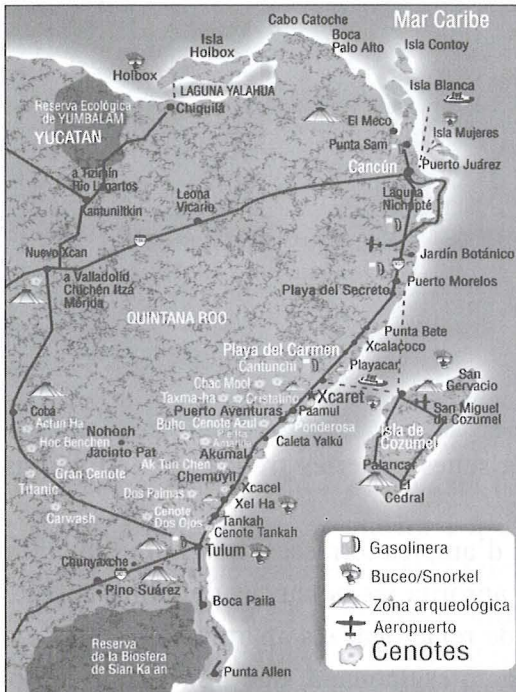
Jaume Gual Ortí

Enginyer Tècnic en Disseny Industrial



UNS ALTRES POBLES

LA PENÍNSULA DEL YUCATÀ (I)
La Ribera Maya



Plànol de la península de Yucatà

Un poc de geografia

Amb una superfície de 200.000 Qm2, la península del Yucatà separa el golf de Mèxic de la mar de les Antilles, i pertany gairebé totalment a Mèxic.

Des del punt de vista administratiu la península està dividida en tres estats (cal recordar que Mèxic és una República Federal): Quintana Roo, situat al nord-est de la península, la capital del qual és Chetumal. Ací es troba ubicada la zona turística de Cancún, la Ribera Maia i l'illa de Cozumel; l'estat de Yucatà, situat al nord de la península i que té com a capital la ciutat de Mérida, i, al sud-oest l'estat de Campeche.

La geomorfologia del Yucatà és una extensa planúria, formada per sòls calcaris, poc fèrtils, i en un procés de calcificació molt avançat, el qual forma avencs, coves, enfonsaments i una gran circulació de corrents subterranis, que donen lloc a la formació dels cenotes, llacs circulars de gran profunditat que ja gaudien d'un caràcter sagrat a la primitiva cultura maia.

El clima de tota la península és tropical, humit i calorós, però molt benigne i n'és, en bona part, el responsable de l'atractiu turístic de la zona. Pel que fa als relleus, la costa del Golf és baixa i sorrenca, essent la de la mar de les Antilles un poc més escarpada. Cal dir que a aquesta riba de l'Atlàntic hi ha el segon escull de corall més important del món, després de la Gran Carena de Corall d' Austràlia.

La península del Yucatà és un lloc que paga la pena de fer-li una visita. Un viatge de 10 dies n'és prou per fer-se una idea d'aquesta regió tan singular que forma part del sud màgic de Mèxic. País de jungles insondables, d'una riquesa paisatgística impressionant i amb una cultura i una història rica i enigmàtica alhora que encara roman adormida sota les fulles dels grans zapotes (els arbres del xiclet), i també sota l'aigua encalçada i pútrida dels manglars. Potser dir això és una gosadia si tenim en compte que aquesta regió s'ha convertit d'un tems ençà en un enclavament del turisme internacional de masses — europeu, però sobretot nord-americà. Una regió que ha perdut, en part, una bona part de la seua bellesa natural a causa de la pressió urbanística que des dels anys seixanta ha assetjat aquesta zona, amb el poder brutalment especulador del dòlar. Una destinació que malgrat tot recomane a ulls tancats.

El corredor Cancún-Tulum: el reclam turístic

La costa oriental del Yucatà gaudeix d'una orografia molt poc accidentada, formada per una plana litoral de 4 a 6 m d'altura, amb platges sorrenques de fàcil accés.

Fa només cinc anys que aquesta regió de l'estat de Quintana Roo estava ocupada —tret de l'emplaçament de Cancún, al nord-est de la regió— per extensos manglars i per una selva baixa i ben espessa, encara verge. Actualment, la carretera 307 creua tota la regió de nord a sud, i forma un passadís d'asfalt que comunica Cancún amb Tulum. La selva original, ha desaparegut i s'ha convertit a banda i banda de la carretera en un centre turístic internacional, format per una allau de complexos hotelers, megacentres de l'oci i la folgança i també per parcs naturals desmesurats que, any rera any, fan les delícies de milions de turistes que hi arriben. Les platges d'arena blan-

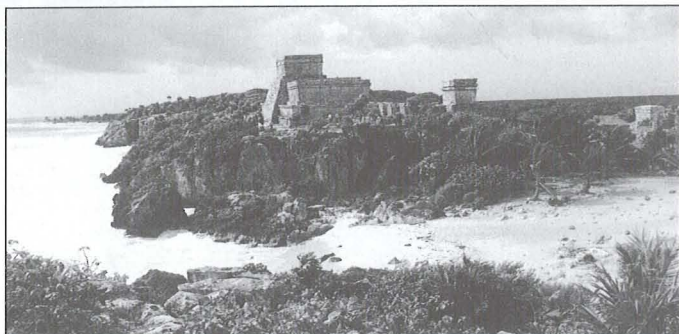


Una iguana posa per a la càmera al parc de Chankanaab, a l'illa de Cozumel (Yucatà).

Foto J.C.



UNS ALTRES POBLES



Ruïnes de Tulum (Yucatà). Foto: J.C.

ca, finíssima, banyades per les aigües clares i cristal·lines del Carib són un atractiu per als cabussadors de superfície (el popular *snorkeling*), a causa dels seus fons coral·lífers, que atresoren una fauna i una flora marina d'una bellesa natural indescriptibles.

Però la Ribera Maia com la veïna Cancún tenen una pobra història. En efecte, si Cancún és l'invent turístic dels anys 60, la Ribera és el reclam turístic de la península del Yucatà de finals dels 90, amb llocs tan emblemàtics com Platja del Carme, Akumal, els parcs naturals de Hel-Há, Xcaret, Xcacel, la zona arqueològica de Tulum, les àrees protegides de Cozumel i, al sud del corredor turístic, la Reserva de la biosfera de Sian Ka'an.

Des de Cancún a Tulum, l'oferta hotelera és ampla i, en general, s'ajusta a cada butxaca: hi ha des de senzills allotjaments de tipus familiar a hotels de luxe, veritables megacentres de vacances. L'opció dels hotels tipus *resort*, però, és cada vegada més sol·licitada. Aquests establiments solen incloure la modalitat de *tot inclòs*. Ací com arreu, hi ha turistes que hi arriben per fruitar d'una setmana de vacances sense haver de sortir dels límits de l'hotel. I és que ens cal de recordar que aquesta zona va ser dissenyada per atreure un turisme bàsicament nord-americà, poc exigent, que buscava fugir del soroll i la bullícia de la veïna Cancún. No obstant això, la Ribera ens ofereix uns altres punts d'interès, només pels quals el viatge a Yucatà paga la pena.

L'illa de Cozumel i les ruïnes de Tulum: el silenci de les pedres

Illa sagrada i lloc de peregrinació maia, Cozumel era coneguda en època prehistòrica com a *Cuzmil* ("terra d'orenetes") i enllà s'hi trobava l'oracle d'*Ixchel*, la deessa de la Lluna i de la fecunditat.

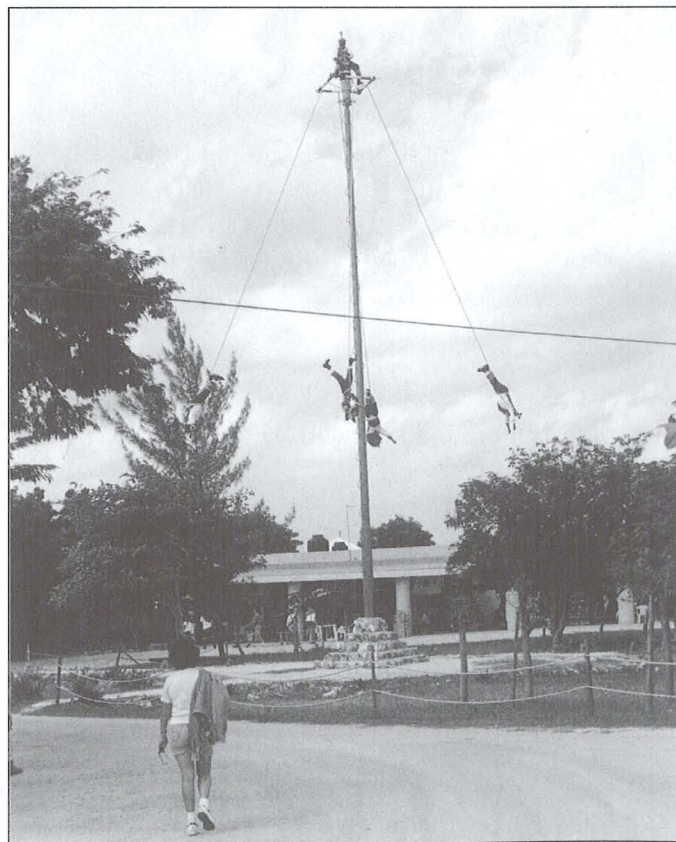
L'illa es troba situada a 45 minuts de distància en *ferry* des de Platja del Carme. El port de Sant Miguel, que està situat a la costa occidental de l'illa, davant de terra ferma, és la porta d'entrada a l'illa des del continent. Paga la pena fer una visita al parc Nacional de Chankanaab, a uns pocs quilòmetres al sud del port. És tracta d'un paratge natural d'una bellesa paisatgística insondable. Enllà, el viatger pot trobar qualsevol cosa: des d'una iguana que et saluda encurrida, fins a una parella d'aborígens que et mostren la seua hospitalitat a canvi d'uns pocs

pesos. Els amants del cabussament de superfície poden fruitar amb els fons coral·lífers que hi ha als esculls de Palancar, de Sant Francesc i de Santa Rosa, al llarg de la costa occidental de l'illa.

Un altre punt d'interès de la Ribera és la zona arqueològica de Tulum, que es troba situada a 130 Qm al sud de Cancún —si fa no fa a unes 2 hores de camí—, tot seguint la carretera 307. Es tracta de l'últim baluard del poble maia a la costa yucateca. El recinte, en forma de quadrilàter, s'ubica sobre un penya-segat espectacular de 30 metres d'altura que limita amb les aigües lluminoses del Carib, i és l'assentament maia més costaner que s'hi conserva.

Al recinte hi ha més de 70 construccions diferents, d'entre els temples, els habitacles, les fortificacions, els llocs de sacrificis, etc; i s'hi troba tancat per tres muralles gegantines —Tulum en llengua maia significa "mur, lloc tancat"— amb cinc portes d'entrada. A la zona s'hi arriba després de fer un curta caminada, a través d'un sender vorejat de selva, entre palmes exuberants i arbres del xiclet. Abans d'arribar a la zona de ruïnes, en una plaça descoberta, un grup de quatre voladors de Papantla, realitzen la cerimònia de les 13 voltes, fins que arriben a terra, com a pregaria de fertilitat davant *Xipetotec*, el déu del Sol. Amb aquests al·licients, la visita a Tulum es fa imprescindible.

Joan Bta. Campos i Cruaïnes



Voladors de Papantla, a Tulum Foto: J.C.



INFORMACIÓ

MEMÒRIA D'ACTIVITATS DE LA FEDERACIÓ COLLES DE CASTELLÓ —PERÍODE 1999-2000—

Hivern

VI Curs d'ensenyament de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal.
VII Campionat intercolles de futbol sala.
XI campionat mundial de Boli.
Sortida al carrer del núm. 12 de la revista Plaça Major (Hivern 99)

Magdalena 2000

Dia 25 de març
Participació a la Cavalcada del Pregó, amb la sortida d'una carrossa costumista de la Colla La Panolla, anomenada *La barraca del Pinello* i l'actuació de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal.
Dia 27 de març
VII Sopar de Colles, al recinte de la Pèrgola.
Dia 2 d'abril
Final del X Campionat mundial de Boli, a l'andana del parc de Ribalta.

Primavera

Maig
Acte de Cloenda del VIè Curs d'ensenyament de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal.

Juny
Setmana cultural al voltant de la Festa de Sant Joan (xerrades, actuacions musicals, visita al Planetari, volada de catxerulos, etc).
Sortida al carrer del núm. 13 de la revista Plaça Major (Primavera 2000)

Solstici d'estiu

Dia 23 de juny
Festa de la Nit de Sant Joan, a la platja del Pinar. Sopar de pa i porta Actuacions musicals. Castell de focs.



Afinament d'instruments abans del Pregó de 2000

Foto: Juanjo Trilles

REVISTA PLAÇA MAJOR

Quota anual de subscripció:
1.000 pessetes (3 números)
Coordinador i Subscripcions: Joan Bta. Campos Cruanyes
C/ Dr. Feliming, 72 - Residencial "Ítaca", dúplex 15
12560 Benicàssim (Castelló)
Telèfon: 964 39 32 809

Nota: Plaça Major també pots trobar-la a la llibreria Babel (C/ Guitarrista Tàrrega) de la nostra ciutat.

Col·labora



EXCM. AJUNTAMENT DE CASTELLÓ DE LA PLANA

Regidoria de Cultura.